

بررسی و مطالعه میزان اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی در بین گروههای مختلف کشاورزان شهرستان همدان

نظامعلی وفایی^۱، علی توحیدی مقدم^۲

نویسنده مسئول:

نظامعلی وفایی

چکیده

در این تحقیق به بررسی و مطالعه نظرات گروه های مختلف کشاورزی ر زمینه اثر بخشی تسهیلات بانک کشاورزی در بین کشاورزان روستاهای شهرستان همدان پرداخته شده است. روش تحقیق حاضر بر حسب نحوه گردآوری داده ها توصیفی از نوع پیمایشی (پیمایشی مقطعی) می باشد. در این تحقیق جامعه آماری شامل ۲۳۰ نفر از کشاورزان ساکن در ۱۲ روستای شهرستان همدان می باشند، که از بخش تسهیلات بانک کشاورزی شهرستان همدان تسهیلات دریافت کرده اند. حجم نمونه آماری ۱۴۴ نفر می باشد. روش نمونه گیری تصادفی ساده است که ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه است که روایی آن روایی منطقی و پایایی آن با آلفا کرونباخ ۰/۷۸ بدست آمده است برای آزمون فرضیه از تی تک نمونه، مقایسه میانگین دو و چند جامعه، پیرسون استفاده شده است. نتایج نشان می دهد که از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است و بین نظرات گروه های مختلف کشاورزان مورد مطالعه در زمینه اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی تفاوت وجود دارد. نتایج نشان داد بین جنسیت وام گیرندگان و اثر بخشی تسهیلات کشاورزی تفاوتی وجود ندارد چون Sig بزرگتر از ۰/۰۵ می باشد همچنین بین سن وام گیرندگان، نوع مالکیت زمین و نوع استفاده از وام، درآمد، مقدار زمین و اثر بخشی تسهیلات کشاورزی تفاوتی وجود ندارد چون Sig بزرگتر از ۰/۰۵ می باشد و اما فقط بین تحصیلات وام گیرندگان و اثر بخشی تسهیلات کشاورزی تفاوتی وجود دارد.

واژگان کلیدی: تسهیلات، بانک کشاورزی، اثر بخشی، نظرات، روستای شهرستان همدان

مقدمه

بدون تردید توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و ارتقاء استانداردهای زندگی و ایجاد رفاه بیشتر برای مردم از اهداف والای هر نظام اقتصادی می‌باشد، اما دستیابی به این اهداف والا و ارزشمند به سهولت میسر نمی‌گردد و لازمه آن برنامه‌ریزی دقیق و همه‌سویگر برای بهره‌گیری بهینه از تمام امکانات و استعدادها موجود به منظور افزایش تولید ناخالص داخلی و یا به عبارتی ثروت ملی و توزیع مجدد درآمد و ثروت در جامعه است. امروزه در رویکردهای توسعه‌ای، تنها ایجاد ظرفیت‌های جدید کارساز نبوده، بلکه افزایش کارایی و ارتقای ظرفیت‌های موجود و به بیانی دیگر رویکرد ترکیبی و یا به تعبیری دیگر ارتقای همزمان نهاده‌ها و بهره‌وری آنها به عنوان مدل اصلی برنامه توسعه مورد استفاده قرار گرفته و نقش مؤثری در تسریع روند رشد و توسعه اقتصادی داشته و از اینرو مهمترین راهبردی است که در دهه‌های اخیر به عنوان کلید حل مسأله رشد و پیشرفت اقتصادی مطرح شده است. در این میان برای بسیاری از کشورهای درحال توسعه‌ای که کمبود منابع سرمایه‌گذاری و سطح پائین فناوری از عوامل منفی ارتقای رفاه اقتصادی - اجتماعی به شمار می‌رود، افزایش کارایی به تنهایی می‌تواند بخشی مهمی از رشد تولید ناخالص داخلی را میسر ساخته و رفاه آحاد جامعه را تأمین نماید (نصیری و صدرحقیقی، ۱۳۸۴). افزون بر موارد فوق سیستم بانکداری در اقتصاد ایران، همچون سایر کشورها همان رشته باریکی از آب است که اگر در مسیری درست هدایت شود و در جایی مناسب به هم بپیوندد، تبدیل به رودی خواهد شد که پهنه صنعت و اقتصاد را سیراب و سرسبز می‌کند. اما با توجه به ضرورت‌های اشاره شده؛ در بانکها به دلیل پایین بودن رقابت میان کارکنان، عدم امکان اعمال مدیریت به دلیل شرایط و متغیرهای از پیش تعیین شده، ثابت بودن نرخ تسهیلات اعطایی و وجود تورم بیش از آن، مشکلات موجود در اعطای تسهیلات و عدم فرایند ساده‌سازی ارائه تسهیلات در چارچوب قانون بانکداری بدون ربا، پرداخت تسهیلات تکلیفی و عدم افزایش سرمایه بانک‌ها به وسیله دولت، احتمالاً بانکها در ایران کارا عمل نمی‌کنند. به عبارت دیگر بانکها با استفاده از نهاده‌های موجود نمی‌توانند حداکثر ستاده را داشته باشند. بدیهی است که در این تحقیق عوامل موثر بر اثر بخشی تسهیلات بانک کشاورزی از دیدگاه کشاورزان در روستاهای شهرستان همدان مورد بررسی قرار می‌گیرد

بیان مسئله تحقیق

بخش کشاورزی یکی از بخش‌های اصلی اقتصاد ایران است و به لحاظ دارا بودن قابلیت‌ها و ظرفیت‌های قابل توجه از اهمیت خاصی برخوردار است و به لحاظ نقشی که در تأمین مواد غذایی مردم و تهیه مواد اولیه برخی از صنایع دارد، شایان توجه است (مقدسی و فرهادی، ۱۳۸۲).

استقلال و خودکفایی اقتصادی یکی از اصول قانون اساسی کشور ماست. از طرفی کشاورزی یکی از بخش‌هایی است که اهمیت زیادی در استقلال و خودکفایی اقتصادی کشور دارد (پاسبان، ۱۳۷۶).

شواهد نشان می‌دهد که کشورهایی که توانسته‌اند هم اکنون به عنوان کشورهای توسعه یافته معرفی شوند، اکثراً با محور قرار دادن بخش کشاورزی به این مرحله رسیده‌اند و رشد بخش کشاورزی، تضمین کننده رشد اقتصادی این کشورها بوده است (قاسمی نژاد، ۱۳۸۳).

به همین خاطر توسعه بخش کشاورزی در گرو برنامه‌ریزی دقیق و سرمایه‌گذاری و تأمین مالی در این بخش می‌باشد. سرمایه‌گذاری و ایجاد بسترهای لازم برای آن به عنوان یکی از عوامل اصلی رشد بخش کشاورزی می‌باشد (سرلک، ۱۳۸۹).

تسهیلات بانکی در بخش کشاورزی می‌تواند در قالب عقود مبادله‌ای و یا غیر مبادله‌ای با توجه به نحوه هزینه کرد و نحوه بازپرداخت آنها پرداخت گردد. تسهیلات بانکی در بخش کشاورزی به صورت تسهیلات هزینه جاری، سرمایه در گردش و یا سرمایه‌ای که با تسهیلات سرمایه در گردش همراه می‌باشد پرداخت می‌گردد و به لحاظ اهمیت این بخش در اقتصاد کشور، بررسی نحوه اثر بخشی تسهیلات در این بخش حائز اهمیت بوده که امکان دقت نظر در برنامه‌ریزی‌های آتی و شناسایی ایرادات و بازنگری مراحل پرداخت و نظارت را فراهم خواهد کرد تا در برنامه‌ریزی‌های آتی، نقایص رفع شود تا در رشد بخش کشاورزی موثر باشد (نگین تاجی و امیدی کیا، ۱۳۹۲).

بنابراین اعتبارات و تسهیلات، برای توسعه بخش کشاورزی ضروری بوده و سرمایه مورد نیاز کشاورزان و کارآفرینان، برای سرمایه‌گذاری‌های جدید و یا پذیرش فناوری‌های نوین را فراهم می‌سازند. اعتبارات و تسهیلات کشاورزی یکی از انواع اعتبارات هدایت شده است که با هدف گسترش و رشد تولیدات کشاورزی به افراد اعطاء می‌شوند. از طرفی بررسی نقش و میزان تاثیر این تسهیلات هم برای مدیران بانک‌ها و هم برای دریافت کنندگان آن ضروری و با اهمیت است. از این طریق می‌توان به اثربخشی تسهیلات اعطایی در ابعاد مختلف پی‌برد تا نقاط قوت و ضعف کار مشخص شود. بنابراین مساله اصلی این تحقیق بررسی میزان اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی و عواملی است که بر اثربخش این تسهیلات تاثیر گذار در شهرستان همدان هستند. اثربخشی، عبارت است از درجه و میزان نیل به اهداف تعیین شده. پیتز دارکر معتقد است: اثربخشی یعنی انجام دادن کارهای درست. از نگاه دراکر، اثربخشی کلید موفقیت سازمان محسوب می‌شود (کاظمی و ابطحی، ۱۳۷۹). با توجه به عبارات بالا در این تحقیق می‌خواهیم به این مسئله بپردازیم که عوامل موثر بر اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی از دیدگاه گروه‌های مختلف کشاورزان در روستاهای شهرستان همدان کدامند؟

اهداف پژوهش

هدف اصلی از انجام این پژوهش بررسی و مطالعه میزان اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی در بین گروه‌های مختلف کشاورزان شهرستان همدان می‌باشد که از تسهیلات اعتباری بانک کشاورزی شهرستان همدان استفاده کرده اند.

قلمرو تحقیق:

قلمرو موضوعی تحقیق: در این تحقیق به بررسی عوامل موثر بر اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی از دیدگاه کشاورزان پرداخته می‌شود.

قلمرو مکانی تحقیق: روستاهای شهرستان همدان

قلمرو زمانی تحقیق: بهار و تابستان ۱۳۹۶

تعاریف واژه‌های تحقیق

تسهیلات بانک کشاورزی:

تسهیلات بانک کشاورزی در واقع، تامین مالی برای دستیابی به توسعه در ابعاد مختلف پایدار روستایی است (داگلاس، ۲۰۰۳).

اثربخشی:

اثربخشی فرآیندهای سازمانی امری است که در صورت تحقق یافتن آنها بهره‌وری سازمان‌ها را تضمین می‌کند. آنچه در سازمان نقش محوری را در اثربخشی و کارآمد نمودن فرآیندها ایفا می‌نماید. در اثربخشی افراد بدنبال درست انجام دادن فرآیندهای کاری هستند تا از طریق آن سازمان نیز به اهداف خود دسترسی یابد (سلطانی، ۱۳۸۸).

کشاورز:

کشاورز به فردی گفته می‌شود که برای تولید غذا و بهره‌برداری اقتصادی به کشت و کار در زمین‌های کشاورزی و یا نگهداری دام‌های اهلی می‌پردازد (مرادی و همکاران، ۱۳۹۴).

پیشینه تحقیق

رجائی و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای با عنوان "نقش تسهیلات پرداختی بانک کشاورزی به بنگاه‌های زود بازده (SME) در ایجاد اشتغال و تولید بخش کشاورزی از دیدگاه مشتریان بانک" انجام دادند. نتایج نشان داد که تسهیلات استفاده شده بانک کشاورزی منجر به توسعه کشاورزی و نیز سبب افزایش تولید و کسب درآمد بیشتر بنگاه شده است. آزمون t همبسته نشان داد درآمد پاسخگویان قبل و بعد از دریافت تسهیلات تفاوت معناداری در سطح ۵ درصد داشته است و بر اساس میانگین‌های حاصله پس از دریافت تسهیلات درآمد پاسخگویان افزایش داشته است.

عزیزپور و خداکرمی (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای با عنوان "اثرات اجتماعی، اقتصادی اعتبارات خرد کشاورزی در نواحی روستایی دهستان کرسف استان زنجان" مشخص نمودند که اعتبارات خرد کشاورزی، تاثیر یکسان و یکپارچه بر شاخص‌های ابعاد توسعه بویژه ابعاد اجتماعی - اقتصادی ندارد و این ویژگی سبب شده است تا اعتبارات خرد سبب پایداری اثرات توسعه در گستره فضایی نواحی روستایی نشود.

سلیمی و همکاران (۱۳۹۲) در مطالعه‌ای با عنوان "تاثیر تسهیلات اعطایی بانک کشاورزی بر توسعه کشاورزی به تفکیک درجه توسعه یافتگی بخش کشاورزی در استان آذربایجان غربی" نشان دادند که تسهیلات اعطایی بانک کشاورزی تاثیر مثبت معنی داری بر توسعه کشاورزی در این استان داشته است.

نادر و همکاران (۱۳۹۲) در مطالعه‌ای با عنوان "تحلیل سهم اعتبارات بانک کشاورزی در بخش کشاورزی ایران" انجام دادند. نتایج نشان داد که سهم چشمگیری از سرمایه مورد نیاز کشاورز در فرایند تولید توسط سرمایه شخصی کشاورز تامین می‌شود. بنابراین در راستای اهداف توسعه کشور، توجه بیشتر به اعطای تسهیلات به منظور نیاز سرمایه‌ای کشاورزان می‌تواند کمک شایانی به این بخش مهم اقتصادی کند.

سلطانی و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای با عنوان "تحلیل سهم تسهیلات بانک کشاورزی در بخش کشاورزی ایران" را مورد بررسی قرار دادند که نتایج حاصله نشان دهنده تاثیر مثبت معنی دار سهم این تسهیلات در بخش کشاورزی ایران دارد.

اوسون انتور و همکاران (۲۰۱۶) در مطالعه‌ای با عنوان "تامین اعتبار و تولید کشاورزی در نیجریه" پرداختند در این مطالعه که سوال اصلی مطرح شده آن این است که افزایش اعتبار از طریق صندوق اسناد اعتبارات کشاورزی و وام‌های تجاری به بخش افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی کمک می‌کند؟ نتایجش نشان می‌دهد که که افزایش اعتبار از طریق صندوق اسناد اعتبارات کشاورزی در توضیح عملکرد بخش کشاورزی ضعیف عمل می‌کند در حالیکه وام‌های تجاری به بخش کشاورزی تأثیر قابل توجهی بر تولید محصولات کشاورزی دارد. بنابراین دولت باید بانک تجاری را برای تأمین سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی با دادن تسهیلات اعتباری زیر نرخ بهره بازار تشویق کند.

مورین و همکاران (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای با عنوان "بررسی تاثیر دسترسی به اعتبارات بانکی بر عملکرد اقتصادی بخش‌های مهم اقتصادی کنیا با استفاده از داده‌های پانل و روش گشتاورهای تعمیم یافته طی دوره ۲۰۰۰-۲۰۱۰" پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که اعتبارات تاثیر مثبت و قابل توجهی بر تولید ناخالص داخلی بخش‌های اقتصادی از جمله کشاورزی دارد.

احمد (۲۰۱۱) در مطالعه‌ای با عنوان "تجزیه و تحلیل تاثیر اعتبارات بر تولید بخش کشاورزی پاکستان طی دوره ۱۹۷۴ - ۲۰۰۸" پرداخته است. یافته‌های تجربی با استفاده از روش ARDL نشان می‌دهد که اعتبارات، نقش قابل توجهی در بخش کشاورزی داشته و اعتبارات همیشه برای کشاورزان نیازمند به خرید عوامل تولید مفید بوده است. او همچنین نتیجه گرفته که تولید از طریق ارایه سه عامل تراکتور، چاه آب و دانه‌ها افزایش یافته (اعتبارات منبع اصلی خرید این عوامل بوده) است

روش تحقیق

روش تحقیق حاضر بر حسب نحوه گردآوری داده‌ها روش تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی (پیمایشی مقطعی) می‌باشد.

جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق عبارتند از: جامعه آماری این پژوهش شامل ۲۳۰ نفر از کشاورزان شهرستان همدان که در ۱۲ روستا (گنبد، حیران، گنجینه، سنگستان، ورکانه، ارزانفود، بارابند، عربلو، سرخ‌آباد، شمس‌آباد، چشین و آبشینه) می‌باشند، که از بخش تسهیلات بانک کشاورزی شهرستان همدان تسهیلات دریافت کرده‌اند.

تعیین حجم نمونه

در این تحقیق از آنجا جامعه آماری این تحقیق عبارتند از: ۲۳۰ نفر از کشاورزان ساکن در ۱۲ روستای شهرستان همدان می‌باشند، که از بخش تسهیلات بانک کشاورزی شهرستان همدان تسهیلات دریافت کرده‌اند. حجم نمونه آماری طبق جدول مورگان و همکاران ۱۴۴ نفر می‌باشد

روش نمونه‌گیری

روش نمونه‌گیری در این تحقیق به صورت خوشه‌ای می‌باشد که از بین ۱۲ روستا، روستاهای گنبد، حیران، گنجینه، سنگستان، ورکانه، بارابند، و آبشینه انتخاب شده‌اند و در روستا افراد نمونه به صورت تصادفی ساده انتخاب شده‌اند.

ابزار گردآوری اطلاعات

ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق به دو صورت است.

الف) مطالعه کتابخانه‌ای: به منظور جمع‌آوری مبانی نظری و ادبیات تحقیق در پژوهش از روش کتابخانه‌ای استفاده گردیده است.

ب) تحقیقات میدانی (پرسشنامه محقق ساخته): در این پرسشنامه از طیف لیکرت استفاده شده که شامل پنج سطح کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم است. این طبقات پاسخ به یک رشته گویه می‌باشد. اگر فرض شود میزان پاسخ‌ها هر گویه (گزینه برابر باشد آن گاه می‌توان به پاسخ تمام گویه‌ها از ۱ تا ۵ نمره داد و با جمع نمرات و میانگین‌گیری (تقسیم حاصل جمع نمرات بر تعداد کل گویه‌ها شاخصی بدست آورد. در این تحقیق نمراتی که به هر یک از پاسخ‌ها داده شده عبارتند از: خیلی زیاد = ۵، زیاد = ۴، در حد متوسط = ۳، کم = ۲ و خیلی کم = ۱.

روایی پرسشنامه و پایایی پرسشنامه

در این پژوهش از روایی منطقی استفاده شده و پرسشنامه مورد نظر بر طبق نظر استاد راهنما از روایی لازم برخوردار است. در این تحقیق از روش آلفای کرونباخ برای بررسی پایایی پرسشنامه استفاده شده است. بدین معنی که تعداد ۲۰ پرسشنامه به افراد نمونه پرسشنامه داده شد که بعد از تکمیل پرسشنامه توسط این افراد ضریب آلفا کرونباخ پرسشنامه برابر ۰/۷۸ بدست آمد. چون این درصد بالای ۰/۷۰ می‌باشد یعنی اینکه پرسشنامه از پایایی خوبی برخوردار است.

روش‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات

در این تحقیق از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. داده‌های به دست آمده از پرسشنامه توسط نرم افزار spss21 پردازش شده است. برای توصیف داده‌ها از جدول فراوانی و رسم نمودار و همچنین فراوانی درصد و ... استفاده شده و برای آزمون فرضیه‌های از آزمون تی تک نمونه، آزمون مقایسه میانگین دو، چند جامعه، پیرسون و رگرسیون برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد.

آمار توصیفی

جنسیت پاسخگویان

یافته‌ها نشان می‌دهد که ۶۳ نفر (۴۳/۸ درصد) از نمونه مورد بررسی را زنان و ۸۱ نفر (۵۶/۳ درصد) را مردان تشکیل می‌دهند. و به طور کلی تعداد مردان بیشتر از زنانی است که پرسشنامه را پر کرده‌اند.

سن پاسخگویان

با توجه به داده‌های تحت بررسی متغیر سن پاسخگویان می‌توان مشاهده نمود که بیشترین سن ۷۰ و کمترین ۲۷ می‌باشد و میانگین سنی به افرادی اختصاص دارد که دارای سن ۴۵/۵۶ بیشترین افراد در سن ۴۵ سالگی قرار دارند.

جدول ۱ - توزیع سن پاسخگویان

سن	میانگین	مد	انحراف معیار	کمترین داده	بیشترین داده
	۴۵/۵۶	۴۵	۹/۹۸۴	۲۷	۷۰

تحصیلات پاسخگویان:

از نظر تحصیلات بیشترین فراوانی در بین افراد با تحصیلات دیپلم دیده می‌شود با فراوانی ۴۳ (۲۹/۹ درصد) کل نمونه مورد بررسی را شامل می‌شود. و کمترین فراوانی به افرادی اختصاص دارد که دارای تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر می‌باشند با فراوانی ۳ (۲/۱ درصد) می‌باشد.

جدول ۲- توزیع پاسخگویان به تفکیک سطح تحصیلات

تعداد		وضعیت گروه
درصد	فراوانی	
۱۰/۴	۱۵	بی سواد و ابتدایی
۲۷/۸	۴۰	سیکل
۲۹/۹	۴۳	دیپلم
۱۶	۲۳	فوق دیپلم
۱۳/۹	۲۰	لیسانس
۲/۱	۳	فوق لیسانس و بالاتر
۱۰۰	۱۴۴	مجموع

میزان درآمد پاسخگویان:

از نظر میزان درآمد بیشترین فراوانی در بین افراد با درآمد ۵۰۰ هزار تا یک میلیون تومان دیده می شود با فراوانی ۵۸ (۴۰/۳ درصد) کل نمونه مورد بررسی را شامل می شود. و کمترین فراوانی به افرادی اختصاص دارد که دارای درآمد کمتر از ۵۰۰ هزار تومان می باشند با فراوانی ۳ (۲/۱ درصد) می باشد.

جدول ۳- توزیع پاسخگویان به تفکیک میزان درآمد

تعداد		وضعیت گروه
درصد	فراوانی	
۲/۱	۳	کمتر از ۵۰۰ هزار تومان
۴۰/۳	۵۸	بین ۵۰۰ هزار تا یک میلیون تومان
۲۵	۳۶	بین یک تا یک و نیم میلیون تومان
۱۷/۴	۲۵	بین یک و نیم تا دو میلیون تومان
۱۵/۳	۲۲	بیشتر از دو میلیون تومان
۱۰۰	۱۴۴	مجموع

میزان زمین:

با توجه به داده‌های تحت بررسی متغیر زمین پاسخگویان می‌توان مشاهده نمود که بیشترین زمین ۲۳ هکتار و کمترین ۱ هکتار می‌باشد و میانگین زمین به افرادی اختصاص دارد که دارای ۵/۸۱ هکتار بیشترین زمین در ۴ هکتار می‌باشد.

جدول ۴- توزیع میزان زمین

زمین	میانگین	مد	انحراف معیار	کمترین داده	بیشترین داده
	۵/۸۱	۴	۴/۲۵۱	۱	۲۳

نوع مالکیت زمین:

از نظر نوع مالکیت بیشترین فراوانی در بین زمین‌های با مالکیت دیده می‌شود با فراوانی ۹۰ (۶۲/۵ درصد) کل نمونه مورد بررسی را شامل می‌شود. و کمترین فراوانی به افرادی اختصاص دارد که دارای زمین‌های شراکتی می‌باشند با فراوانی ۱۸ (۱۲/۵ درصد) می‌باشد.

عضویت در تعاونی‌های روستایی:

از نظر عضویت در تعاونی ۱۲۷ نفر (۸۸/۲ درصد) عضو تعاونی‌های روستایی می‌باشند و ۱۷ نفر (۱۱/۸ درصد) عضو تعاونی روستایی نمی‌باشند.

نوع استفاده از وام کشاورزی:

از نظر نوع استفاده از وام بانک کشاورزی بیشترین استفاده در بخش کشاورزی با فراوانی ۵۱ (۳۵/۴ درصد) شده و باغداری با ۳۱ (۲۱/۵ درصد)، دامپروری ۲۷ (۱۸/۸ درصد)، پرورش ماهی ۲۶ (۱۸/۱ درصد) و کمترین در بخش خرید ماشین‌ها و تجهیزات کشاورزی ۹ (۶/۳ درصد) به کار گرفته شده است.

جدول ۵- توزیع پاسخگویان به تفکیک نوع استفاده از وام کشاورزی

تعداد		وضعیت گروه
درصد	فراوانی	
۳۵/۴	۵۱	کشاورزی
۲۱/۵	۳۱	باغداری
۱۸/۸	۲۷	دامپروری
۱۸/۱	۲۶	پرورش ماهی
۶/۳	۹	خرید ماشین‌ها و تجهیزات کشاورزی
۱۰۰	۱۴۴	مجموع

آمار استنباطی

آزمون کولموگوروف- اسمیرنوف

برای آزمون فرضیه‌ها با توجه به آزمون کولموگوروف- اسمیرنوف که نشان می‌دهد اگر برای متغیر sig کمتر از ۵ درصد می‌باشد از آزمون ناپارامتری استفاده می‌گردد و اگر برای متغیر sig بیشتر از ۵ درصد می‌باشد باید از آزمون پارامتری برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده کرد.

H_0 = توزیع داده کمی مربوط به متغیر نرمال است.

H_1 = توزیع داده کمی مربوط به متغیر نرمال نیست.

جدول ۶- خروجی آزمون کولموگوروف - اسمیرنوف

شرح	Sig آزمون کولموگوروف- اسمیرنوف	وضعیت
رضایت کشاورزان	۰/۲۶۸	نرمال است
کیفیت خدمات ارائه شده	۰/۰۵۵	نرمال است
بهبود و ارتقاء جامعه	۰/۳۳۳	نرمال است
اثر بخش تسهیلات	۰/۳۶۷	نرمال است

چون sig متغیرهای بیشتر از ۰/۰۵ است پس توزیع داده‌ها نرمال می‌باشد و از آزمون پارامتری استفاده خواهد شد پس H_0 پذیرفته و H_1 رد می‌شود.

آزمون فرضیه‌ها

آزمون فرضیه اول : از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است.

جهت بررسی وضعیت متغیرهای موجود از آزمون معتبر و علمی تی تک نمونه ای مستقل استفاده شده است. این آزمون زمانی به کار می‌رود که قصد داشته باشیم میانگین یک جامعه را با یک میانگین مفروض و نظری مقایسه کنیم. این میانگین مفروض یا نظری می‌تواند یک مقدار معمول یا رایج، یک مقدار استاندارد و یا یک مقدار مورد انتظار باشد. که در این تحقیق عدد ۳ که حد وسط بازه سوالات ۱ تا ۵ است را در نظر می‌گیریم. اگر میانگین نمرات افراد در مورد هر کدام از متغیرها از مقدار عددی ۳ (حد وسط طیف لیکرت ۵ گزینه ای) بیشتر باشد یعنی اینکه وضعیت آن متغیر در حد بالای متوسط و اگر میانگین نمرات افراد در مورد هر کدام از متغیرها از مقدار عددی ۳ کمتر باشد یعنی اینکه وضعیت آن متغیر در حد پایین متوسط قرار دارد. و اگر دقیقاً میانگین متغیرها با عدد ۳ بلحاظ آماری یکسان باشد نشان از وضعیت متوسط آن متغیر است.

فرضیه اول: از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است.

H0: از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش نبوده است.

H1: از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است.

جدول ۷- نتایج آزمون تی تک نمونه فرضیه اول

اثر بخشی	میانگین	انحراف معیار	t	df	sig	اختلاف میانگین	بازه اطمینان ۹۵ درصدی اختلاف میانگین	
							حد بالا	حد پایین
	۳/۹۳	۰/۲۵۹	۴۳/۳۳۵	۱۴۳	۰/۰۰۰	۰/۹۳۵	۰/۸۹	۰/۹۸

* از آنجا که طیف مورد سنجش ۵ گزینه‌ای بوده است، میانگین نظری ۳ در نظر گرفته شده است.

همان طور که نتایج نشان می‌دهد میانگین برابر ۳/۹۳ انحراف معیار برابر ۰/۲۵۹ و همچنین حد بالا و حد پایین متغیر هردو مقدار مثبتی بدست آمده است میتوان اظهار کرد که وضعیت متغیر بیشتر از حد متوسط می باشد و از آن جای که sig آزمون کمتر از ۰/۰۵ می باشد H0 رد می شود و H1 پذیرفته می شود پس به این ترتیب از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است.

آزمون فرضیه دوم

فرضیه دوم: بین نظرات گروه‌های مختلف کشاورزان مورد مطالعه در زمینه اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی تفاوت وجود دارد.

H0: بین نظرات گروه‌های مختلف کشاورزان مورد مطالعه در زمینه اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی تفاوت وجود ندارد.

H1: بین نظرات گروه‌های مختلف کشاورزان مورد مطالعه در زمینه اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی تفاوت وجود دارد.

با توجه به جدول آزمون کولموگوروف- اسمیرنوف متغیرها نرمال است در نتیجه از آزمون ANOVA و میانگین دو جامعه استفاده خواهد شد.

جدول (۳- ۱۲) نتایج آزمون مقایسه میانگین دو جامعه

جنسیت	میانگین	انحراف معیار	t	df	sig	اختلاف میانگین	بازه اطمینان ۹۵ درصدی اختلاف میانگین	
						میانگین	حد پایین	حد بالا
زن	۳/۹۵	۰/۲۷۸	۰/۶۳۶۰	۱۴۲	۰/۵۲۶	۰/۰۴۴	-۰/۰۵۸	۰/۱۱۴
مرد	۳/۹۲	۰/۲۴۴	۰/۶۲۶	۱۲۳/۸۲	۰/۵۳۳	۰/۰۴۴	-۰/۰۶۰	۰/۱۱۵

با توجه جدول بالا نشان می دهد Sig بزرگتر از ۰/۰۵ می باشد در نتیجه H0 پذیرفته و H1 رد می شود. بنابراین بین دو گروه زنان و مردان کشاورزان مورد مطالعه در زمینه اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی تفاوت وجود ندارد.

جدول ۳-۱۳) نتایج آزمون ANOVA

متغیر	منبع تغییرات	مجموع مربعات (SS)	df	میانگین مربعات	f	sig
سن	بین گروه ها	۰/۳۶۰	۴	۰/۰۹۰	۱/۵۳۸	۲۵۲۰
	درون گروه ها	۹/۲۱۶	۱۳۹	۰/۰۶۶		
	جمع کل	۹/۵۷۷	۱۴۳			
تحصیلات	بین گروه ها	۰/۹۲۷	۵	۰/۱۸۵	۲/۹۵۹	۰/۰۱۴
	درون گروه ها	۸/۶۴۹	۱۳۸	۰/۰۶۳		
	جمع کل	۹/۵۷۷	۱۴۳			
درآمد	بین گروه ها	۱۶۶	۴	۰/۰۴۲	۰/۶۱۴	۰/۶۵۳
	درون گروه ها	۹/۴۱۰	۱۳۹	۰/۰۶۸		
	جمع کل	۹/۵۷۷	۱۴۳			
مقدار زمین	بین گروه ها	۰/۲۶۷	۴	۰/۰۶۷	۰/۹۹۸	۰/۴۱۱
	درون گروه ها	۹/۳۰۹	۱۳۹	۰/۰۶۷		
	جمع کل	۹/۵۷۷	۱۴۳			
مالکیت	بین گروه ها	۰/۰۱۱	۲	۰/۰۰۵	۰/۰۸۱	۰/۹۲۲
	درون گروه ها	۹/۵۶۶	۱۴۱	۰/۰۶۸		
	جمع کل	۹/۵۷۷	۱۴۳			
نوع استفاده از وام	بین گروه ها	۰/۳۰۲	۴	۰/۰۷۶	۱/۱۳۳	۰/۳۴۴
	درون گروه ها	۹/۲۷۴	۱۳۹	۰/۰۶۷		
	جمع کل	۹/۵۷۷	۱۴۳			

همان طور که جدول بالا نشان می دهد Sig تحصیلات ۰/۰۱۴ در نتیجه H_0 رد و H_1 پذیرفته می شود. بنابراین به طور کلی بین نظرات گروه های مختلف کشاورزان در زمینه تحصیلات افراد مورد مطالعه در زمینه اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی تفاوت وجود دارد. و در بقیه موارد Sig بالاتر از ۰/۰۵ می باشد در نتیجه H_0 پذیرفته و H_1 رد می شود.

نتیجه‌گیری از بخش دموگرافیک تحقیق

یافته‌ها نشان می‌دهد که ۶۳ نفر (۴۳/۸ درصد) از نمونه مورد بررسی را زنان و ۸۱ نفر (۵۶/۳ درصد) را مردان تشکیل می‌دهند. و به طور کلی تعداد مردان بیشتر از زنانی است که پرسشنامه را پر کرده‌اند.

با توجه به داده‌های تحت بررسی متغیر سن پاسخگویان می‌توان مشاهده نمود که بیشترین سن ۷۰ و کمترین ۲۷ می‌باشد و میانگین سنی به افرادی اختصاص دارد که دارای سن ۴۵/۵۶ بیشترین افراد در سن ۴۵ سالگی قرار دارند.

از نظر تحصیلات بیشترین فراوانی در بین افراد با تحصیلات دیپلم دیده می‌شود با فراوانی ۴۳ (۲۹/۹ درصد) کل نمونه مورد بررسی را شامل می‌شود. و کمترین فراوانی به افرادی اختصاص دارد که دارای تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر می‌باشند با فراوانی ۳ (۲/۱ درصد) می‌باشد.

از نظر میزان درآمد بیشترین فراوانی در بین افراد با درآمد ۵۰۰ هزار تا یک میلیون تومان دیده می‌شود با فراوانی ۵۸ (۴۰/۳ درصد) کل نمونه مورد بررسی را شامل می‌شود. و کمترین فراوانی به افرادی اختصاص دارد که دارای درآمد کمتر از ۵۰۰ هزار تومان می‌باشند با فراوانی ۳ (۲/۱ درصد) می‌باشد.

با توجه به داده‌های تحت بررسی متغیر زمین پاسخگویان می‌توان مشاهده نمود که بیشترین زمین ۲۳ هکتار و کمترین ۱ هکتار می‌باشد و میانگین زمین به افرادی اختصاص دارد که دارای ۵/۸۱ هکتار بیشترین زمین در ۴ هکتار می‌باشد.

از نظر نوع مالکیت بیشترین فراوانی در بین زمین‌های با مالکیت دیده می‌شود با فراوانی ۹۰ (۶۲/۵ درصد) کل نمونه مورد بررسی را شامل می‌شود. و کمترین فراوانی به افرادی اختصاص دارد که دارای زمین‌های شراکتی می‌باشند با فراوانی ۱۸ (۱۲/۵ درصد) می‌باشد.

از نظر عضویت در تعاونی ۱۲۷ نفر (۸۸/۲ درصد) عضو تعاونی‌های روستایی می‌باشند و ۱۷ نفر (۱۱/۸ درصد) عضو تعاونی روستایی نمی‌باشند.

از نظر دریافت وام از بانک کشاورزی همه ۱۴۴ نفر (۱۰۰ درصد) از بانک وام دریافت کرده‌اند.

از نظر نوع استفاده از وام بانک کشاورزی بیشترین استفاده در بخش کشاورزی با فراوانی ۵۱ (۳۵/۴ درصد) شده و باغداری با ۳۱ (۲۱/۵ درصد)، دامپروری ۲۷ (۱۸/۸ درصد)، پرورش ماهی ۲۶ (۱۸/۱ درصد) و کمترین در بخش خرید ماشین‌ها و تجهیزات کشاورزی ۹ (۶/۳ درصد) به کار گرفته شده است.

۴-۲ بحث و نتیجه‌گیری از فرضیه‌ها

۴-۲-۱ نتیجه‌گیری از فرضیه اول

در فرضیه اول بیان می‌شود که از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است. H_0 : از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش نبوده است. H_1 : از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است. همان طور که نتایج نشان می‌دهد میانگین برابر ۳/۹۳ انحراف معیار برابر ۰/۲۵۹ و همچنین حد بالا و حد پایین متغیر هردو مقدار مثبتی بدست آمده است می‌توان اظهار کرد که وضعیت متغیر موجود بیشتر از حد متوسط می‌باشد از آن جای که sig آزمون کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد H_0 رد می‌شود و H_1 پذیرفته می‌شود پس به این ترتیب از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است. نتایج حاصل از این فرضیه از جهتی با تحقیق سلیمی و همکاران (۱۳۹۲)، نادر و همکاران (۱۳۹۲)، احمدی (۱۳۹۱) و خلیو و همکاران (۲۰۱۱) همسو می‌باشد.

۴-۲-۳ نتیجه گیری از فرضیه دوم

در فرضیه سوم بیان می‌شود که بین نظرات گروه‌های مختلف کشاورزان مورد مطالعه در زمینه اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی تفاوت وجود دارد. H0: بین نظرات گروه‌های مختلف کشاورزان مورد مطالعه در زمینه اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی تفاوت وجود ندارد. H1: بین نظرات گروه‌های مختلف کشاورزان مورد مطالعه در زمینه اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی تفاوت وجود دارد. نتایج نشان داد بین جنسیت وام گیرندگان و اثر بخشی تسهیلات کشاورزی تفاوتی وجود ندارد چون Sig بزرگتر از ۰/۰۵ می باشد همچنین بین سن وام گیرندگان، نوع مالکیت زمین و نوع استفاده از وام، درآمد، مقدار زمین و اثر بخشی تسهیلات کشاورزی تفاوتی وجود ندارد چون Sig بزرگتر از ۰/۰۵ می باشد و اما فقط بین تحصیلات وام گیرندگان و اثر بخشی تسهیلات کشاورزی تفاوتی وجود دارد زیرا Sig کوچکتر از ۰/۰۵ می باشد. نتایج حاصل از این فرضیه با تحقیق احمدی (۱۳۹۱) از جهاتی همسو است.

۴-۳ پیشنهادات با توجه به نتایج فرضیه‌ها

در خصوص فرضیه اول نتایج نشان می‌دهد که از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است. به مدیریت شعب بانک کشاورزی همدان پیشنهاد می‌گردد که با افزایش مشارکت کشاورزان و بدست آوردن رضایت مشتریان، افزایش کیفیت خدمات، افزایش تسهیلات پرداختی به کشاورزان و ... در اثر بخشی تسهیلات بانک کشاورزی برای مشتریان بکوشند.

در خصوص فرضیه سوم نتایج نشان می‌دهد که بین نظرات گروه‌های مختلف کشاورزان مورد مطالعه در زمینه اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی تفاوت وجود دارد. و چون فقط بین نظرات گروه‌ها از نظر تحصیلات کشاوران تفاوت وجود دارد به مدیریت شعب بانک کشاورزی همدان پیشنهاد می‌گردد که افراد تحصیل کرده را در اولویت دادن تسهیلات قرار دهند زیرا این افراد با دانش خود و تسهیلات دریافتی در زمینه کشاورزی پیشرفت کرده و تسهیلات بانک برای آنها اثر بخش تر است.

۴-۴ پیشنهاداتی برای تحقیقات آتی

به محققین پیشنهاد می‌گردد در موضوعات زیر به تحقیق بپردازند.

- بررسی تاثیر دوره های باز پرداخت وام های بانک کشاورزی در اثر بخشی.
- بررسی تاثیر افزایش بهره وام های پرداختی بانک کشاورزی بر وصول نشدن مطالبات از وام ها.
- بررسی تاثیر عدم همزمانی تسهیلات بانک کشاورزی و کاهش درآمد کشاورزان.
- بررسی رابطه بین دوره بازپرداخت وام ها و اثر بخشی تسهیلات بانک ها.

۴-۵ محدودیت‌های تحقیق

ابزار و زمان در اختیار محقق بوده که در چه زمانی و با چه ابزاری داده‌های تحقیق را جمع آوری کند. که محقق از پرسشنامه برای گردآوری داده‌ها استفاده کرده، که پرسشنامه به علت بسته بودن خود دارای محدودیت ذاتی است. اما در این تحقیق در آخر هر بند از پرسشنامه سوال بازی طرح شده بود که همه پاسخگویان به آن جوابی نداده بودند. اما می شود به جای استفاده از پرسشنامه از مصاحبه یا سایر روش‌های تحقیق استفاده کند.

علاوه بر عوامل مورد بررسی ممکن است عوامل دیگری همچون دوره باز پرداخت تسهیلات، افزایش بهره تسهیلات پرداختی و ... بر اثر بخش بودن تسهیلات بانک کشاورزی تاثیر گذار می‌باشند، که در این تحقیق مورد توجه قرار نگرفته‌اند.

منابع فارسی

- رضوانی، محمد رضا، مهرنیه، حبیب لطفی، طالبی فرد، رضا. (۱۳۹۶) "تحلیل عوامل موثر بر گرایش روستاییان به دریافت تسهیلات بهسازی مسکن روستای مورد مطالعاتی: دهستان مهرنیه- شهرستان فاریاب"، جغرافیا و برنامه ریزی، ۱۱۳-۱۳۲.
- رجائی، یدالله، خیری، شقایق، سلیمی، محمد باقر. (۱۳۹۴)، "تسهیلات پرداختی بانک کشاورزی به بنگاه های زود بازده (SME) در ایجاد اشتغال و تولید بخش کشاورزی از دیدگاه مشتریان بانک"، کارافرینی و کشاورزی، سال دوم، شماره ۳، ۵۱-۶۱.
- سلیمی، غفور، منصوری، مسعود، نجفی، بهالدین. (۱۳۹۲)، "تاثیر تسهیلات خرد اعطایی بانک کشاورزی بر توسعهی کشاورزی به تفکیک درجه توسعه یافتگی بخش کشاورزی در استان آذربایجان غربی"، تحقیقات اقتصاد کشاورزی، جلد ۵، ۱-۲۴.
- سرلک، عبدالرضا. (۱۳۸۹)، "تعیین الگوی بهینه تخصیص اعتبارات و تسهیلات بانکی به کمک منطق فازی تسهیلات اعطایی بانک کشاورزی تهران"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری دانشگاه یزد.
- سلامی، حبیب اله، بهمنی، علی، (۱۳۸۱)، "بهینه یابی ترکیب فعالیت های سرمایه گذاری در بانک کشاورزی"، مجله علوم کشاورزی ایران، جلد ۳۴، شماره ۲، ص ۴۰۱-۴۰۸.
- سلطانی، ایرج، (۱۳۸۸)، "نقش توسعه منابع انسانی در کارآیی و اثربخشی فرآیندهای سازمانی"، مجموعه مقالات چهارمین کنفرانس مدیران کیفیت، تهران.
- عبدالرضا رکنالدین افتخاری، جمشید عینالی و حمدا... سجاسی قیداری، (۱۳۸۵)، "ارزیابی آثار اعتبارات خرد بانکی در توسعه کشاورزی: مطالعه موردی تعاونیهای خودجوش روستایی شهرستان خدابنده" فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه (۱۳۸۵)، شماره ۵۶، ۴۵-۷۶.
- عزیزپور فرهاد، خداکرمی، زهرا (۱۳۹۴) "اثرات اجتماعی- اقتصادی اعتبارات خرد کشاورزی در نواحی روستایی مورد: دهستان کرسف". فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۴، پیاپی ۱۳
- قاسمی نژاد، احمدعلی، (۱۳۸۳)، "چه عواملی باعث گردیده تاوام های بانکی مربوط به بخش کشاورزی در بخش کشاورزی مصرف نشود؟"، نشریه تازه های اقتصاد، شماره ۱۰۴، ص ۵۲-۵۶.
- عزیز پور، فرهاد. (۱۳۹۴)، "اثرات اجتماعی- اقتصادی اعتبارات خرد کشاورزی در نواحی روستایی مورد: دهستان کرسف"، فصلنامه اقتصاد و توسعه روستایی، سال چهارم، ۵۷-۶۹.
- قاسمی نژاد، احمدعلی، (۱۳۸۳)، "چه عواملی باعث گردیده تاوام های بانکی مربوط به بخش کشاورزی در بخش کشاورزی مصرف نشود؟"، نشریه تازه های اقتصاد، شماره ۱۰۴، ص ۵۲-۵۶.
- کرد، باقر، شیخزاده، شکوه و راضیه جعفری، (۱۳۹۰)، "ارزیابی کارایی بانکها با استفاده از روش تحلیل پوششی داده ها"، سومین همایش ملی تحلیل پوششی داده ها، دانشگاه آزاد اسلامی واحد فیروزکوه.
- مقدسی، رضا، فرهادی، علی (۱۳۸۲) "مطالعه تاثیرگذاری سیاست های پولی و مالی بر بخش کشاورزی (۱۳۸۰-۱۳۵۰)". موسسه پژوهشی و برنامه ریزی اقتصاد کشاورزی.

- محمودی، نادر و حسین شریفی، (۱۳۹۲) "بررسی علل و عوامل مؤثر در عدم بازپرداخت تسهیلات اعطایی زودبازده در شعب بانک ملی شهرکرد"، اولین همایش الکترونیکی ملی چش مانداز اقتصاد ایران، ۲۸ آذرماه.
- مرادی، ژیللا، میزک زاده، علی اصغر، رستمی، فرحناز، کریمی، فرزاد. (۱۳۹۴)، "سنجش سطوح کشاورزی روستاهای دهستان قراتوره با استفاده از تکنیک تاپسیس"، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، ۶۷-۷۹.
- نادر، هیمن، زمانی، امید، سلطانی، سمیرا، امجدی، افشین. (۱۳۹۲)، "تحلیل سهم اعتبارات بانک کشاورزی در بخش کشاورزی ایران"، اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال بیست و یکم، شماره ۸۱، ۲۳۱-۲۴۸.
- نگین تاجی، زریب، امیدی کیا، مهدی، (۱۳۹۲). "اثر تسهیلات بانکی بر متغیرهای کلان بخش کشاورزی"، فصلنامه مدلسازی اقتصادی، شماره ۲۴، ص ۷۱-۸۷.
- نصیری، ناصر و خسرو صدرحقیقی، (۱۳۸۴)، "ارزیابی کارایی و رشد بهره‌وری بخشی در اقتصاد ایران با کاربرد تحلیل پوششی داده‌ها"، همایش ملی بهره‌وری، تهران.

Ahmad ,N. (2011). Impact of institutional credit on agricultural outpstudy of Pakistan, Theoretical and Applied Economics, 10 (563) : 5-16.

Ghatak, S. & K. Ingersant (1984), Agricultural and economic development, Harvester Press, London.

Khandker S. R. & R. Faruquee R. 2003. The impact of farm credit in Pakistan. Agricultural Economics, 28, 197–213.

Maureen, W. & Nzomoi J. & Rutto, N. (2012). Assessing the Impact of Private Sector Credit on Economic Performance: Evidence from Sectoral Panel Data for Kenya, International Journal of Economics and Finance, Vol 4, No 3

Osemenshan Anetor, F, Ogbechie.c. Kelikume, I. Ikpesu,F (2016) "Credit Supply and Agricultural Production in Nigeria: A Vector". Journal of Economics and Sustainable Development, 131- 143.

Autoregressive (VAR) Approach

Administration, Vol. 2, No. 3, PP. 043-054.

Wongnaa, C. A. & D. Awonyu-Vitor (2013), "Factors Affecting Loan Repayment Performance among Yam Farmers in the Sene District, Ghana", Agris Online Papers in Economics, Vol. V, No. 2.